

УДК 378

СОЦІОНОМІЯ В СИСТЕМІ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті зацентовано увагу на необхідності аналізу понять «соціономія», «соціономіка», «соціономічна сфера», «соціономічні професії» з погляду комунікативної лінгвістики, предметом дослідження якої є процеси спілкування. З опертям на лінгвістичні методи дослідження семантики слова (елементи етимологічного, морфемного, словотворчого (морфемно-дериваційного), лексико-семантичного (компаративно-компонентного, дистрибутивного) аналізів) доведено існування не лише формально близьких асоціативно-дериваційних відношень між лексемами «соціономія» і «соціономіка», а й семантичну близькість аналізованих понять. Обґрунтовано соціономічну сферу як взаємопов'язаний комплекс соціальних взаємодій. Наголошено на вагомості оволодіння соціономістами комунікативними законами для формування соціально зорієнтованої комунікації під час професійної діяльності. Визначено риторичний дискурс як інтегративний чинник соціономії та мовної комунікації.

Ключові слова: соціономія, соціономіка, соціономічна сфера, соціономічні професії, комунікація.

Постановка проблеми. Інформатизація суспільства й модифікація норм соціального життя зосереджують увагу на комунікативному аспекті професійної діяльності фахівця будь-якої сфери, і соціономічної зокрема, де актуальним є ефективний вплив на соціальні стосунки та соціальні процеси на різних рівнях соціальної взаємодії («людина – людина», «людина – соціальна група», «людина – суспільство»). Основою соціальної взаємодії є спілкування, що відбувається через специфічні конфігурації соціальних детермінант, а саме: 1) соціально-демографічні (вік, стать, національність, громадянство, освіта тощо), індивідуально-особистісні (емоційно-вольова сфера, темперамент, характер тощо), суспільно-психологічні (потреби, мотиви поведінки, об'єктивні та суб'єктивні мовно-практичні знання й досвід тощо) ознаки комунікантів; 2) комунікативні цілі адресанта й адресата; 3) комунікативний простір, спільний для суб'єктів комунікації.

Передусім йдеться про фахівців соціономічних спеціальностей, для яких комунікація є процесом соціальної взаємодії, що обслуговує предметну діяльність і втілюється у формулах: «суб'єкт – мова – суб'єкт», «суб'єкт – мова – об'єкт впливу».

Традиційно професійна ідентифікація соціономічних професій ототожнюється з типом професій «людина – людина» за класифікацією Є. Климова. Учений виокремлює п'ять основних різновидів предметних систем професійної діяльності та відповідно до них типи професій, а саме:

- 1) біотична система: професії типу людина – жива природа;
- 2) технічна та природна абіотична: людина – техніка;
- 3) знаково-символічна: людина – знакова система;
- 4) художня: людина – художній образ;
- 5) соціальна: людина – людина (предметом інтересу, обслуговування, пізнання, змін у цій системі є товариства, групи населення, люди різного віку, які й створюють соціальну систему) [7, с. 99, 160].

Отже, диференціація типів професій здійснюється на основі предмета професійної діяльності, проте такий підхід, на наш погляд, є загальноінформаційним, оскільки узагальнення родових ознак свідчить про нечітку диференціацію спеціальностей.

Актуальним вважаємо для виокремлення групи соціономічних професій послуговуватися поняттям «соціономія».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз наукових, науково-довідкових джерел засвідчив, що до сьогодні не сформовано чіткого визначення терміна «соціономія», оскільки його потрактування не містить реєстр словників, довідників, енциклопедій [20; 21; 23; 13; 22; 18; 15; 17; 16; 6].

Вітчизняні та зарубіжні науковці репрезентують такі погляди на вищеокреслене поняття: дефініцію трактують як науку про соціальні закони, що лежать в основі соціального розвитку (Я.Морено); ототожнюють із соціальною роботою як комплексною триединою наукою, що об'єднує теоретичні основи соціальних закономірностей, форму суспільної діяльності та соціальну практику (В.Курбатов); аналізують у світлі соціально-економічних знань (І.Бугрова, Г.Міненков); визначають як дотримання встановлених законів, правил, системи поглядів у суспільстві (Л.Буркова) тощо.

Окреслені підходи засвідчують домінуючу роль понять «соціум» та «суспільство» в обґрунтуванні *соціономії*. Однак, на нашу думку, під час наукового тлумачення не можна нівелювати вагомість *комунікації*. Адже саме комунікація є важливим чинником існування суспільства й соціуму загалом – «одним із базових механізмів і невід'ємною складовою соціокультурного процесу, забезпечуючи можливість формування соціальних зв'язків, керування спільною життєдіяльністю людей і регулювання її окремих сфер...» [1, с. 12].

Зазначене спонукає до висновку про те, що соціономію, соціономічну сферу, соціономічні професії доцільно розглядати з погляду комунікативної лінгвістики, адже саме комунікація охоплює широке коло зв'язків та відношень як у межах соціальної групи, так і в суспільстві в цілому.

Мета статті – спроба аналізу соціономії, соціономічної сфери, а відтак і соціономічних професій через проєкцію мовної комунікації. Мета публікації обумовлює вирішення таких **завдань**: розкрити сутність понять «соціономія», «соціономіка», «соціономічна сфера»; визначити специфіку соціономічних професій; теоретично обґрунтувати інтегративний чинник соціономії та мовної комунікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «соціономія» перебуває у формально близьких асоціативно-дериваційних відношеннях із поняттям «соціономіка». Словотворчі, смислові асоціації та фонетичні зближення зумовлені інтегральним компонентом «соціо». За допомогою елементів етимологічного, морфемного, словотворчого та лексико-семантичного аналізів спробуємо довести існування не лише стійких асоціативних зв'язків, а й семантичну близькість аналізованих понять.

Термін *соціономіка* до наукового обігу в другій половині ХХ століття увів Р.Пректер – основоположник наукової течії, об'єктом дослідження якої є суспільна поведінка. В основі гіпотези вченого, викладеної у праці «Socionomics. The Science of History and Social Prediction» («Соціономіка. Наука історії і соціального передбачення»), є «теорія хвиль» – стала система закономірних змін на фондових ринках – Р.Елліота, яку науковець проєктує на суспільство в цілому, а саме: доводить, що структурований, неусвідомлений, ендогенно регульований (самим суспільством) настрій суспільства мотивує суспільні зміни (а не навпаки); зміни суспільного настрою – «хвилі» оптимізму й песимізму – природний результат соціальної взаємодії [28].

Резюмуючи погляди Р.Пректера, можемо констатувати, що соціономіка є науковою теорією про соціальну взаємодію як рушійну силу суспільних змін.

Близьке потрактування дефініції знаходимо в сучасній російській науковій думці, а саме: соціономіка – наукова течія в соціології, що досліджує систему загальних для всіх гуманітарних наук законів, теорій, категорій, методів, методик з метою створення спільної теоретико-методологічної основи та її практичного застосування для формування й розвитку соціальної сфери, задоволення соціальних потреб [19].

Отже, імовірно, що соціономіка покликана урегулювати розвиток соціальної сфери через відповідні соціальні професії. Основним засобом урегулювання, на нашу думку, має бути спільна міжпрофесійна комунікація як фактор теоретичного обґрунтування й практичного втілення законів соціальної взаємодії. Однак серед соціальних професій необхідно виокремити ті, що мають безпосередній (а не опосередкований) вплив на комунікативний простір, у якому відбувається формування комунікативних цілей. Ймовірно, що такі професії становитимуть клас соціономічних.

Обсяг наукових джерел, у яких розглядається сутність терміна «соціономія», обмежений.

Так, у праці американського психолога й соціолога Я.Морено «Sociometry. Experimental Method and the Science of Society» (1951 p.) знаходимо не дефініцію терміна, а предмет

дослідження – закони, що зумовлюють соціальний розвиток і соціальні відношення; та основні поняття – «клас», «держава», «церква» поряд з метафоричними «ми», «громада», «спільність» тощо [10].

Ототожнено до соціальної роботи розглядає соціономію В.Курбатов: «...социономия представляет собой науку, предметом которой является профессиональная помощь нуждающимся. Иными словами, в центре ее внимания находится деятельность социальных работников ... можно сказать, что социономия является наукой о человеческих проблемах и технологии их разрешения» [9, с. 74-75].

Окрім цього, учений диференціює соціономію як гуманітарну (направлену на людину з її проблемами) прикладну (результати соціономічних досліджень використовують для вирішення повсякденних практичних завдань) науку, що межує з соціологією, психологією, педагогікою, соціальною медициною тощо, та навчальну дисципліну як систему загальнонавчаних у теорії соціальної роботи положень, що дотичні «філософії, проблем державно-правових основ, техніки, технологи, а також організації і фінансування соціальної роботи» [9, с. 74-75].

Характеризуючи соціономію як теорію соціальної роботи, В.Курбатов формулює основні завдання науки:

- пошук ефективних методів розпізнавання соціальних проблем;
- створення та практичне втілення теоретичних моделей гуманізованого соціального середовища;
- розробка процедур експертних соціальних оцінок;
- аналіз існуючих форм і методів соціальної роботи;
- упровадження технологій вирішення соціальних проблем;
- проектування організаційних структур соціальної роботи [9].

Відповідно до вищезазначеного можемо констатувати, що В.Курбатов ототожнює соціономію до соціальної роботи. Такий підхід до розуміння соціономії демонструє й сучасне російське періодичне видання для соціальних робітників за назвою «Социономия (Социальная работа)».

Л.Буркова визначення соціономії не подає, а лише узагальнює трактування Я.Морено, акцентуючи увагу на тому, що: «1) соціономія вивчає та пояснює соціальні процеси і соціальні стосунки, які відбуваються в суспільстві; 2) соціальні стосунки розглядає на різних рівнях соціальної взаємодії» [4, с. 70]. Окрім того, дослідниця пояснює закономірності й тенденції соціальних взаємодій вже соціономічних професій, акцентуючи увагу на предметі професійної діяльності соціономістів – «вивчення і пояснення соціального розвитку і соціальних стосунків на різних рівнях соціальної взаємодії: «людина – людина», «людина – соціальна група», «людина – суспільство» [4, с. 71-72].

Такий опосередкований підхід до пояснення поняття, на нашу думку, ґрунтується на основних функціях, завданнях, предметі дослідження соціології (лат. *soci(etas)* – суспільство і гр. *logos* – слово, наука) – науки «про соціальні системи, з яких складається суспільство, про закони його розвитку, соціальні процеси, соціальні інститути, соціальні відносини, рушійні сили свідомості й поведінки людей як членів громадського суспільства» [23, с. 358].

Саме тому актуальним сьогодні є визначення соціономії як утворення соціології, складника циклу наук про людину й суспільство.

Потрактування термінів «соціономія», «соціономіка», на нашу думку, не можна вважати повним без застосування лінгвістичних методів дослідження семантики слова.

Передусім звернемося до компаративно-компонентного аналізу, що дасть змогу виділити мінімальні семантичні одиниці лексем.

Так, значення лексеми «соціономіка» можна виразити шляхом переліку таких основних елементарних семантичних компонентів – ядерних сем, як:

- 1) «наукова течія»;
- 2) «соціальна взаємодія»;
- 3) «суспільні закони»;
- 4) «комунікація».

Ці ж семи знаходимо в структурі значення лексеми «соціономія», причому експліцитними (формально вираженими) є перші три, а імпліцитною (прихованою), проте наскрізною відносно попередніх, – «комунікація».

Отже, вважаємо, що терміни «соціономіка» і «соціономія» є синонімічними, оскільки передбачають дослідження соціальних процесів і відносин на різних рівнях соціальної взаємодії за допомогою спільного засобу – комунікації – «цілеспрямованого процесу інформаційного обміну між двома й більше сутностями за допомогою певної семіотичної системи» [27, с. 284].

З метою здійснення спроби визначення ступеня синонімічності аналізованих понять звернемося до аналізу морфемно-дериваційної структури лексем.

Семантична близькість та морфемна подібність дає підстави розглядати лексеми *соціономія*, *соціономіка* як словотвірну пару – «мінімальний, бінарний ланцюжок, що є складовим елементом словотвірного гнізда» [5, с. 104]. Імовірно, що джерелом деривації є твірне слово *соціономія* зі словотвірною базою (за К.Стародуб) – *соціономі* – як спільною семантико-структурною величиною, від якої безпосередньо за допомогою словотворчого засобу, матеріально вираженого форманта, суфікса –к, утворено похідну лексему *соціономіка*.

Словотвірна база репрезентована двома основами – мотивованим сполученням двох іменників. Тотожні кореневі морфемі, носії предметного (понятійного) значення, формують інтенціонал – лексичне ядро понять: лат. *societas* – спільність, суспільство), що має значення «суспільство», «суспільний» [26; 12; 16] від лат. *socium* – загальне, спільне (нині «соціум – велика стійка соціальна спільнота, якій притаманні єдність умов життєдіяльності людей та ознак культури» [22] та лат. *nomina* – «номен – імена, назва» [25].

Вищевказане дає підстави розглядати поняття *соціономіка*, *соціономія* як слова зі спільним денотатом, що мають тотожні або майже тотожні значення.

Імовірно є те, що похідне слово *соціономіка* структурно-семантично пов'язане з твірним і зумовлюється останнім, причому: *соціономіка* за формальною структурою та семантикою ширше, ніж *соціономія*, оскільки результатом синтагматичного поширення твірної основи є саме похідне слово, дериваційне значення якого формує суфікс – уточнює понятійне, указує на додаткові ознаки.

Лінгвістичний аналіз ускладнює те, що слова не належать до власне українського лексичного масиву, тому ми не можемо спроєкувати закономірності суфіксальної валентності, за якою суфікс –к репрезентує словотвірний тип назв осіб у сучасній українській літературній мові [5, с. 40; 24, с. 276]. Водночас необхідно враховувати, що слова *соціономія*, *соціономіка* з'явилися в новітній лексико-семантичній системі сучасної української мови внаслідок довільного перекладу англійських джерел наукової інформації. Теоретично це могло спричинити варіантні відношення між аналізованими лексемами – «паралельні форми існування мовної одиниці, що мають певні відмінності на рівні наголосу, фонемі, морфемі тощо» [8].

Тлумачення поняття «варіант» є актуальним і дискусійним на сьогодні. З метою розмежування варіантів і синонімів учені номінують варіантами лише однокореневі утворення, семантична близькість яких ґрунтується на тотожності граматичної функції. Проте, виділяючи словотвірні чи морфологічні варіанти як явища, пов'язані з тотожністю мовного знака, поза увагою залишається формальна структура мовної одиниці, зокрема те, що однокореневі одиниці, навіть ідентичні за своїм значенням, не можуть бути варіантами того самого слова вже тому, що вони утворені за допомогою словотворення, тобто основного способу творення слів у мові [8].

Слушним вважаємо потрактування варіанта в широкому розумінні як множинності засобів вираження того самого значення, згідно з яким синоніми також є варіантами терміна [8].

Це дає підстави вважати лексеми *соціономія* та *соціономіка* варіантами терміна, однак і не спростовує синонімічних відношень між ними.

Отже, семантичну близькість понять *соціономіка*, *соціономія* можемо відтворити в узагальненій моделі (рис.1), де – інтенціонал значення; денотат:

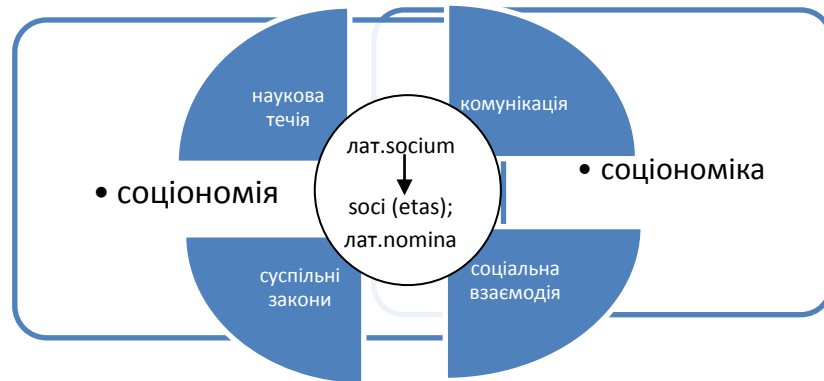

Рис. 1. Узагальнена модель тлумачення значень понять *соціологія*, *соціологіка*

Формальне ототожнення дефініцій пояснюється шляхом уведення в науковий обіг похідного «особового іменника» (за А.Грищенком) *соціологіст* [2; 3; 28].

Водночас дистрибутивний аналіз понять «соціологія» / «соціологіка» засвідчує уведення їх у мінімальний контекст: «соціологічні професії», «соціологічні спеціальності», однак ці терміни не зафіксовано в класифікаторі професій [11]. Окрім того, науково не обґрунтовано виділення соціологічних професій як окремої категорії у професійній освіті; не визначено характеристики соціологічних професій у профорієнтології.

Доцільним, на наш погляд, для виокремлення соціологічних професій є витлумачення поняття «соціологічна сфера».

З огляду на вищезазначене потрактування соціології та соціологіки, **соціологічна сфера** – це взаємопов’язаний комплекс соціальних взаємодій, що реалізується через організацію, управління, дослідження та корекцію соціальних відносин на всіх суспільних рівнях. Спектр соціологічної сфери охоплює вирішення тактичних проблем, що пов’язані з соціалізувальною діяльністю: теоретичною розробкою та практичним утіленням технологій урегулювання соціальних стосунків на різних рівнях соціальної взаємодії в умовах різних соціальних процесів.

Відповідно до цього людина або група людей для представників соціологічних спеціальностей є не соціальним середовищем виробничої сфери, а предметом професійної діяльності.

Згідно з цим соціологічні професії асоціюються з вивченням і поясненням соціальних стосунків, соціального розвитку суспільства, впливом на соціальні процеси на різних рівнях соціальної взаємодії. Саме тому слушним вважаємо визначення Л.Буркової: соціологічні професії – «це професії, що вирішують професійні завдання, пов’язані з соціальними стосунками в суспільстві, зміст яких зосереджено на їх розвитку, регуляції, дослідженні соціальних закономірностей і тенденцій, збереженні, трансформації історично визначених і прийнятих у суспільстві форм культури й традицій на всіх рівнях соціальної взаємодії ... психолог, педагог, соціальний педагог, соціальний працівник, журналіст, політолог, соціолог, юридичні професії» [4, с. 72].

Окремо, на наш погляд, доцільно виокремити групу «хелперських» (від англ. *help* – допомагати) фахівців-соціологістів, соціально-педагогічні умови діяльності яких передбачають професійну взаємодію з дітьми, молоддю та соціальними аутсайдерами (безробітними, літніми людьми, інвалідами, незаможними, багатодітними). Їх професійна діяльність характеризується «тривалим міжособистісним спілкуванням, а також наданням підтримки й допомоги підопічним» [14].

До цієї групи соціологічних професій вважаємо за доцільне включити такі спеціальності, як «практичний психолог», «соціальний педагог», «соціальний працівник». Незважаючи на те, що напрями підготовки означених професій перебувають у різних галузях знань (6.010106 Соціальна педагогіка – 0101 Педагогічна освіта; 6.030101 Практична психологія – 0301

Соціально-політичні науки; 6.130102 Соціальна робота – 1301 Соціальне забезпечення), інтегровальними чинниками є: 1) соціономічна сфера діяльності; 2) соціально-педагогічні умови діяльності в межах певних соціальних інститутів, що характеризуються статусно-рольовими відносинами учасників спілкування; 3) мета професійної діяльності, що полягає в моделюванні тенденцій у різних сферах соціальної взаємодії для допомоги й підтримки; 4) комунікативно-соціальний простір; 5) спілкування як засіб реалізації ділового безпосереднього або опосередкованого контакту, причому людина або соціум виступають не лише як соціальне середовище, а передусім як об'єкт і предмет діяльності.

Усе це дає змогу розглядати соціономічні професії загалом, й групу «хелперських» спеціальностей зокрема, як соціально-контактні, тобто такі, що передбачають безпосередню комунікативну взаємодію з окремою людиною чи соціальною групою. Саме тому оволодіння соціономістами комунікативними законами зумовлено професійною потребою формування соціально зорієнтованої комунікації, в основі якої лежать закони спілкування людей як представників певних груп (вікових, професійних, статусних тощо).

Учені, які досліджували систему підготовки майбутнього фахівця соціономічної сфери (О. Біла, Н. Дідик, В. Міляєва, Ю. Бреус та інші), не зосереджують уваги на значущості мовно-мовленнєвого складника у професійній підготовці. Проте сьогоденні особливості соціального змісту життя, розв'язування нагальних соціальних конфліктів у різних соціальних сферах, побудова ефективної соціальної взаємодії на мікро-, мезо- і макрорівнях суспільних відносин спонукають до опанування мови не лише як засобу спілкування, а й як способу звернення до комуніканта, встановлення з ним ефективної взаємодії; оволодіння не тільки основними нормами сучасної української літературної мови, а й варіантами цих норм. Йдеться про ситуативні норми комунікативної поведінки в соціономічній сфері, якими послуговуються соціономісти під час своєї професійної діяльності. Окрім того, мовиться про дискурсивно-риторичний аспект мовлення комуніканта в межах комунікативного акту: стратегії й тактики ініціацій, регулювання та припинення вербального контакту, особливості вибору й моніторингу мовцем тематики спілкування, вибір та реалізація мовленнєвих дій, сумісних із певними комунікативними намірами.

Задовольнити означені потреби сьогодні не спроможна мовно-мовленнєва підготовка майбутніх фахівців соціономічної сфери, що реалізується в межах навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спілкуванням)». Актуальним у дидактичній системі стає риторичний компонент, адже саме риторика як дискурсивна наука про умови та форми ефективної комунікації покликана забезпечити якісну мовно-мовленнєву підготовку практичного психолога, соціального педагога, соціального працівника.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок.

Інтегровальним чинником соціономії та мовної комунікації є риторичний дискурс, знання особливостей якого створює підґрунтя для комунікативної грамотності соціономіста, професійним знаряддям якого є мова як семіотично-інформаційна система, засіб комунікації та пізнання, код національної структури. На часі здійснити спробу синтезу теоретичних відомостей про соціономічну сферу; окреслити систему роботи з розвитку комунікативних умінь майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей (практичних психологів, соціальних педагогів, соціальних працівників) з опертям на риторичні комунікативні компетенції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Флорій Сергійович Бацевич. – 2-ге вид., доп. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 376 с.
2. Біла О. Застосування інтерактивних методів навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців соціономічної сфери до проектної діяльності / Олена Біла [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2012/2012_4_2.pdf
3. Біла О. Визначення групи фахівців-соціономістів у соціально-педагогічному професійному середовищі / О. О. Біла [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.drgene.ru/portal/Soc_Gum/NiO/2011_4_1/statii/Byla.htm
4. Буркова Л. В. Визначення класу соціономічних професій / Л. В. Буркова // Практична психологія та соціальна робота. – №7. – 2010. – С. 68-73.
5. Вакарюк Л., Панцьо С. Українська мова. Морфеміка і словотвір : навчальний посібник / Людмила Олександрівна Вакарюк, Стефанія Єлисеївна Панцьо. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 184 с.

6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
7. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Евгений Александрович Климов : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 304 с.
8. Кочан І. Варіанти і синоніми термінів з міжнародними компонентами / І. Кочан // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» – №620. – 2008. – С. 14-16.
9. Курбатов В. И. Социальная работа : учебное пособие / [Под.общей ред. проф. В. И. Курбатова]. – Ростов н/Д : «Феникс», 1999. – 576 с.
10. Морено Я. Л. Социометрия : Экспериментальный метод и наука об обществе [Перевод с англ. А. Боковинова.] – М. : Акад. проект, 2004. – 315 с.
11. Національний класифікатор професій станом на 1 вересня 2012 р. (зі змінами, затвердженими наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 16 серпня 2012 року № 923) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dk003.com/>.
12. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный / Т. Ф. Ефремова. – М. : Русский язык, 2000. – Т. 1: А – О. – 2000. – 1209 с.
13. Понятійно-термінологічний словник : для підготовки майбутніх спеціалістів соціальної сфери діяльності / за наук. ред. д-ра пед. наук проф. Л. І. Міщик. – Глухів : РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2013. – 152 с.
14. Сапа І. І. Полум'я професії // Психолог. – травень 20 (116). – 2004. – С. 30-31.
15. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. – К. : Гол. редакція укр. рад. енциклоп. Академ. наук Укр. РСР, 1974. – 775 с.
16. Словник іншомовних слів / Уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К. : Наукова думка, 2000. – 680 с.
17. Словник іншомовних слів : 23000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К. : «Довіра», 2000. – 1081 с.
18. Современная западная социология : словарь. – М. : Политиздат, 1990. – 432 с.
19. Социальное государство : краткий словарь-справочник. – Москва, 2002 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://voluntary.ru/dictionary/985>.
20. Социологический словарь. – 2-е изд. перераб. и доп. / Сост. А. И. Елсуков, К. В. Шульга. – Минск : Университетское, 1991. – 528 с.
21. Социология : словарь-справочник. – Т. I. Социальная структура и социальные прогрессы. – М. : Наука, 1990. – 204 с.
22. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / За заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
23. Соціологічна енциклопедія / Уклад. В. Г. Городяненко. – К. : Академвидав, 2008. – 456 с.
24. Сучасна українська літературна мова : підручник / [А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.]; за ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища шк., 1997. – 493 с.
25. Тлумачний словник української мови [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://uktdic.appspot.com/>.
26. Толковый словарь русского языка : 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова [Российская академия наук. Институт русского языка им. В. В. Виноградова]. – 4-е изд., дополненное. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.
27. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. для самостійної роботи студента / О. В. Яшенкова. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 304 с.
28. <http://www.socionomics.net/learn-about-socionomics/#axzz2sNFRya67>.

Корчева Е. Соціономія в системі мовної комунікації.

В статті акцентовано увагу на необхідності аналізу понять «соціономія», «соціономіка», «соціономічна сфера», «соціономічні професії» з точки зору комунікативної лінгвістики, предметом дослідження якої є процеси спілкування. З огляду на лінгвістичні методи дослідження семантики слова (елементи етимологічного, морфемного, словообразовального (морфемно-дериваційного), лексико-семантичного (компаративно-компонентного, дистрибутивного) аналізу) доведено існування не тільки формально близьких асоціативно-дериваційних відносин між лексемами «соціономія» і «соціономіка», але і семантичну близькість розглянутих понять. Обґрунтовано соціономічну сферу як взаємопов'язаний комплекс соціальних взаємодій. Відзначено важливість оволодіння соціономістами комунікативними законами для формування соціально орієнтованої комунікації в час професійної діяльності. Визначено риторичний дискурс як інтегральний фактор соціономії та мовної комунікації.

Ключові слова: соціономія, соціономіка, соціономічна сфера, соціономічні професії, комунікація.

Korchova E. Socionomy in the System of Linguistic Communication.

The current article emphasizes the importance of analysing such terms as «socionomy», «socioeconomic», «socioeconomic sphere», «socioeconomic professions» from the point of view of communicative linguistics aiming at communicative processes investigation. With the help of linguistic methods for studying the word semantics was proved the existence not only of formally close associative-derivational connection between the lexemes 'socioeconomic' and 'socioeconomics', but also a semantic relation of these notions. The socioeconomy sphere was characterized as an interrelated complex of social interactions. Was underlined the necessity of mastering the communicational laws among socioeconomists for developing the socio-oriented communication at work. Rhetorical discourse was defined as an integrative factor of socioeconomy and speech communication.

Key words: *socioeconomy, socioeconomic, socioeconomy sphere, socioeconomy professions, communication.*

Ірина Лесик
(Луцьк)

УДК 811.111'42

ОЦІННІСТЬ ТА ЕМОЦІЙНІСТЬ ЯК ІНТЕРПРЕТАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІРОНІЇ

У статті вираження іронічного ставлення розглянуто як процес винесення іронічної оцінки. З'ясовано статус іронії в когнітивному оцінному просторі, виявлено когнітивні процедури оцінювання, які дозволяють ідентифікувати іронію в дискурсі; досліджено особливості сприйняття іронічної оцінки реципієнтом іронії; встановлено домінуючу психологічну настанову продуцента іронії як прагнення до вираження інтелектуальної переваги. Зважаючи на характер оцінності в формально вираженому та прихованому значеннях, виокремлено два типи іронії: іронічна критика та іронічний комплімент та проаналізовано їхнє функціонування в дискурсі, специфіку сприйняття іронії реципієнтом. З огляду на те, що відмінною ознакою іронії і сарказму є ступінь інтенсивності критичного ставлення мовця до об'єкта іронії, сарказм розглянуто як більш критичну, презирливу та уципливу форму іронії. Глузування як емоційний компонент іронічного смислу досліджено незалежно від наявності/відсутності реакції сміху на іронічне висловлювання.

Ключові слова: *іронія, сарказм, оцінність, емоційність, продуцент, реципієнт.*

Постановка проблеми. Іронія має давню та багатопланову традицію вивчення в лінгвістиці. Комплексність і багатфункціональність іронії дають змогу розглядати цей феномен у різних аспектах. У структурно-семантичних лінгвістичних дослідженнях особливу увагу приділяли мовній природі іронії, вияву її основних структурних ознак та лінгвістичних засобів вираження на матеріалі різних мов та типів мовлення, де іронію тлумачать як стилістичний прийом [2; 5; 10;12]. З позицій прагматики іронію розглядають на рівні висловлювання у безпосередньому співвідношенні з ситуацією спілкування [1; 9;13].

Деякі лінгвісти відзначають, що іронія пов'язана з оцінною діяльністю людини, наділяють її статусом елементу світосприйняття [8, с. 8; 11, с. 5]. Проте проблеми оцінності та емоційності, які, на наш погляд, складають когнітивну сутність іронії не знайшли належного висвітлення в працях лінгвістів. Це обумовлено тим, що становлення лінгвістичної теорії іронії відбувалось в епоху техноцентричного підходу до мови, іронія вивчалась як даність і розглядалась через призму питання про те, що виражає мова. Оцінність та емоційність безпосередньо пов'язані з мовною особистістю, яка породжує і сприймає іронію і тому заслуговують на особливу увагу з боку лінгвістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерпретативний потенціал іронії визначають і лімітують певні онтологічні ознаки, які виявляємо в її структурі і семантиці. Онтологічні ознаки іронії чи її диференційні характеристики визнають дослідники різних галузей наукової думки при аналізі феномена іронії.

Так, С.І. Походня, розглядаючи іронію як явище вторинної номінації, приписує іронічній модальності комплекс взаємопов'язаних ознак, а саме: оцінний характер, критична спрямованість, суб'єктивність, імпліцитність, зумовленість інтенцією мовця [8, с. 8].